

**BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARIDA OG‘ZAKI  
NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA INTERAKTIV  
METODLARNING AHAMIYATI**

**Lapasova Go‘zal Unarboy qizi**

*Toshkent amaliy fanlar universiteti,*

*Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi va metodikasi kafedrası o‘qituvchisi*

*E-mail: gozallapasova28gmail.com*

**Rajabova Dilnoza Anvar qizi**

*Toshkent amaliy fanlar universiteti, Pedagogika fakulteti,*

*Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-bosqich talabasi*

**Annotatsiya:** Ushbu ilmiy maqolada boshlang‘ich sinfi o‘quvchilarida og‘zaki nutq madaniyatini shakllantirish jarayonida interaktiv metodlarning pedagogik-didaktik ahamiyati tizimli va ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy ta‘lim paradigmalari, konstruktivistik yondashuv, kommunikativ kompetensiya nazariyasi hamda boshlang‘ich ta‘lim psixologik xususiyatlari asosida interaktiv metodlarning mazmuni, turlari va ularning nutq madaniyatini rivojlantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, empirik kuzatuvlarga tayangan holda interaktiv metodlardan foydalanishning samaradorligi asoslab beriladi. Maqolada muammoli vaziyatlar, dialogik ta‘lim, rolli o‘yinlar, kichik guruhlarda ishlash va reflektiv faoliyat orqali o‘quvchilarning og‘zaki nutqi, muloqot madaniyati va fikrni ifodalash ko‘nikmalarining rivojlanish mexanizmlari ochib beriladi.

**Kalit so‘zlar:** og‘zaki nutq madaniyati, interaktiv metodlar, boshlang‘ich ta‘lim, kommunikativ kompetensiya, dialogik ta‘lim, konstruktivistik yondashuv.

**Аннотация:** В данной научной статье систематически и научно анализируется педагогическое и дидактическое значение интерактивных методов в процессе формирования культуры устной речи у учащихся начальной школы. Исследование, основанное на современных образовательных парадигмах, конструктивистском подходе, теории коммуникативной компетентности и психологических особенностях начального образования, освещает содержание, виды и роль интерактивных методов в развитии речевой культуры. Также на основе эмпирических наблюдений обосновывается эффективность использования интерактивных методов. В статье раскрываются механизмы развития устной речи, коммуникативной культуры и навыков выражения у учащихся посредством проблемных ситуаций, диалогического обучения, ролевых игр, работы в малых группах и рефлексивных упражнений.

**Ключевые слова:** устная культура, интерактивные методы, начальное образование, коммуникативная компетентность, диалогическое образование, конструктивистский подход.

**Annotation:** This scientific article systematically and scientifically analyzes the pedagogical and didactic significance of interactive methods in the process of forming a culture of oral speech in primary school students. The study, based on modern educational paradigms, the constructivist approach, the theory of communicative competence, and the psychological characteristics of primary education, sheds light on the content, types, and role of interactive methods in the development of speech culture. It also substantiates the effectiveness of the use of interactive methods based on empirical observations. The article reveals the mechanisms for the development of students' oral speech, communication culture, and expression skills through problem situations, dialogic learning, role-playing games, work in small groups, and reflective activities.

**Keywords:** oral culture, interactive methods, primary education, communicative competence, dialogic education, constructivist approach.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani, xususan, og'zaki nutq madaniyatini shakllantirishdan iboratdir. Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs rivojlanishining poydevori hisoblanib, aynan shu davrda bolalarda nutqiy faoliyat, muloqot madaniyati va ijtimoiy-psixologik moslashuv asoslari shakllanadi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarida og'zaki nutq madaniyatini rivojlantirish pedagogik jarayonning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

An'anaviy ta'lim jarayonida nutqni rivojlantirish ko'proq reproduktiv faoliyatga, ya'ni matnni qayta hikoyalash, savol-javob, yod olish kabi usullarga tayanib kelgan. Biroq zamonaviy pedagogika fanida bunday yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, erkin muloqoti va faol nutqiy ishtirokini to'liq ta'minlab bera olmasligi qayd etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan interaktiv metodlar ta'lim jarayonining muhim komponentiga aylanib bormoqda.

Interaktiv metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining passiv iste'molchisi emas, balki faol subyekti sifatida namoyon bo'lishini ta'minlaydi. Bu metodlar o'zaro muloqot, hamkorlik, bahs-munozara va refleksiya orqali o'quvchilarning og'zaki nutqini tabiiy, ijtimoiy va madaniy muhitda rivojlantirish imkonini yaratadi.

Og'zaki nutq madaniyati – bu shaxsning o'z fikrini adabiy til me'yorlariga mos, aniq, ravon va mantiqan izchil tarzda ifodalash qobiliyatidir. Nutq madaniyati nafaqat lingvistik bilimlar majmuasi, balki nutqiy etiket, muloqot etikasi, tinglash va javob berish madaniyatini ham o'z ichiga oladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari psixologik jihatdan taqlidchanlik, emotsionallik va ijtimoiy faollik bilan ajralib turadi. Shu bois ularning og‘zaki nutqi ko‘proq bevosita muloqot jarayonida, o‘yin va hamkorlik faoliyatida rivojlanadi. Ilmiy tadqiqotlarda qayd etilishicha, bolalarda nutq madaniyatining shakllanishi quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

- ✚ fonetik jihatdan to‘g‘ri talaffuz;
- ✚ lug‘at boyligining kengayishi;
- ✚ grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzish;
- ✚ muloqotga kirishish va suhbatni davom ettira olish;
- ✚ nutqiy etiket va madaniy me‘yorlarga rioya qilish.

Mazkur komponentlarning uyg‘un rivoji ta‘lim jarayonida maxsus metodik yondashuvlarni talab etadi.

Interaktiv metodlar konstruktivistik ta‘lim nazariyasiga asoslanadi. Ushbu nazariyaga ko‘ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o‘quvchining faol bilish jarayonida, ijtimoiy o‘zaro ta‘sir orqali shakllanadi. L.S.Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” haqidagi g‘oyasi interaktiv metodlarning ilmiy asosini tashkil etadi.

Interaktiv metodlarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- o‘quvchilarning faol ishtiroki;
- dialogik va polilogik muloqot;
- hamkorlikda o‘rganish;
- reflektiv tahlil;
- muammoli vaziyatlar orqali o‘rganish.

Boshlang‘ich ta‘limda interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning tabiiy nutqiy ehtiyojlarini qondiradi va ularni erkin muloqotga undaydi.

Boshlang‘ich sinflarda og‘zaki nutqni rivojlantirishda interaktiv metodlarning turlarini quyidagicha tavsiflashimiz mumkin:

### **Dialogik ta‘lim metodlari**

Dialogik ta‘lim o‘qituvchi va o‘quvchi, shuningdek, o‘quvchilarning o‘zaro muloqotiga asoslanadi. Savol-javob, suhbat, bahs-munozara shakllari o‘quvchilarning fikrini og‘zaki ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

### **Rolli o‘yinlar**

Rolli o‘yinlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun eng samarali interaktiv metodlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod orqali o‘quvchilar turli ijtimoiy rollarni bajarib, real hayotiy vaziyatlarda nutqiy muloqot tajribasini orttiradi.

### **Kichik guruhlarda ishlash**

Guruhli faoliyat jarayonida o‘quvchilar o‘z fikrini himoya qilish, boshqalarning fikrini tinglash va kelishuvga erishish ko‘nikmalarini egallaydi. Bu esa og‘zaki nutq madaniyatining muhim komponenti hisoblanadi.

### **Muammoli ta’lim elementlari**

Muammoli vaziyatlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini faollashtiradi va ularni o‘z fikrini asoslab og‘zaki bayon etishga undaydi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘tkazilgan pedagogik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, interaktiv metodlardan muntazam foydalanilgan sinflarda o‘quvchilarning og‘zaki nutqi sezilarli darajada rivojlangan. Xususan, bunday o‘quvchilarda:

- ✓ so‘z boyligi oshgan;
- ✓ gap tuzishdagi grammatik xatolar kamaygan;
- ✓ muloqotga kirishish faolligi ortgan;
- ✓ nutqiy ishonch va erkinlik shakllangan.

Bu holat interaktiv metodlarning pedagogik samaradorligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida og‘zaki nutq madaniyatini shakllantirishda interaktiv metodlar muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ushbu metodlar o‘quvchilarning tabiiy nutqiy ehtiyojlarini qondiradi, ularni faol muloqotga jalb etadi va kommunikativ kompetensiyaning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Shu bois boshlang‘ich ta’lim amaliyotida interaktiv metodlardan tizimli va maqsadli foydalanish zarur hisoblanadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Abdullaeva M. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020. – 91-98 B.
2. Sayidahmedov N.S. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: TDPU, 2019. – 105-109 B.
3. Urinbayeva D.B., Filologik ta’limda XXI asr ko‘nikmalari hamda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: Zuxro Baraka Biznes, 2025. – 39-47 B.

### **Elektron resurslar:**

4. Ziyonet.uz elektron ta’lim resurslari.
5. Выгоцкий Л.С. Речь и мысль. – Москва: Педагогика, - 1982.
6. Зимняя И.А. Педагогика и психология. – Москва: Логос, - 2004.
7. Кларин.М.В. Инновационные образовательные технологии. Москва: Педагогика, 2018.